

ברכות אביך גברו על ברכות הורי עד תאות גבעות עולם

עכשיו הוא הבכור – בהסכמת כולם.

ואפשר להבין לפ"ז את ההקדמה לברכות יעקב – ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, ושוב חוזר על עצמו בפ"ב הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם, ולא ברור מדוע כפל את לשונו להזמין אותם לבוא להתברך, מדוע הוא מדגיש את זה.

ונראה ע"פ הנ"ל, שבסוף ימיו הרגיש יעקב שבאמת הוא עשה עוולה גדולה בזה שלקח את הברכות מעשו, ולא משום שהוא התחרט שזה חסר לעשו, אלא הוא התחרט מזה שהוא הוכרח לשקר מה שהיה נגד מציאותו ומהותו, הוא הרגיש שנכנע ללחץ אמו בו בזמן שידע להדיא שדעת אביו אינה כן ויצחק סבור שהברכות שייכות לעשו מאיזה חשבון ומאיזה טעם, אבל הוא היה בלחץ נורא מרבקה, וכמש"כ הכלי יקר כל חייו הוא הוצרך להתחבאות מטעם זה, ולחיות חיים שאינם אמיתיים כפי שהיה רצונו האמיתי. ולכן כאשר עכשיו הגיעו סוף ימיו של יעקב והגיע הזמן לברך את בניו, הוא הקדים, וחזר והקדים, שכל מה שעושה הוא עושה בפומבי ובגאון, וכל הברכות וכל היעודים והעיתידות שעתידין להיות מנת חלקן של השבטים, הוא יתן לכל אחד ואחד לפני שאר האחים, שום דבר לא יעשה במרמה ומאחורי הדלת, הכל יהיה פתוח וברור. ולכן קרא אתם, וחזר ושנה הקבצו ושמעו בני יעקב, ושמעו אל ישראל אביכם, כלומר מה שאני עתיד לומר לכל אחד מהשבטים בפרט, כלומר ראובן בכורי אתה וגו', וכן שמעון ולוי אחים וגו', וכן כולם, זה לא אמור דוקא לו בפרטיות, אלא זה אמור לכולם, שכל אחד ידע בדיוק מה השני מקבל, לא כמו שהוא קיבל את הברכות, שזה היה פרי חמדת אמו שהוכרח לקבל ברמיה, אלא כל אחד מקבל את הברכה שהוא ראוי לה, והוא יקבלנה ברצון ובגאון, ולכן אמר ברכות אביך גברו על ברכות הורי, וכפי שתרגם אונקלוס ע"פ פירושו של רש"י.

ולפ"ז יש לבאר גם מה שבסוף דבריו, לאחר שבירך את כל השבטים הוא מצוה את כולם לקבור אותו בא"י, ומאריך בציווי הדבר, ולכאורה הרי כבר צוה את יוסף בתחילת הפרשה, השביע אותו, ויוסף כבר הסכים לעשות, וכבר נתן לו שכרו בזה שהוסיף לו שכרם אחד על אחיך, יתירה על אחיך, וא"כ מדוע הוא חוזר על כל זה ומצוה את כל האחים – ובפרט שהוא צוה את יוסף משום שהיה בידו היכולת לעשות וכמו שפירש"י בתחלת הפרשה, וא"כ מדוע חזר וצוה את השבטים על זה? ועיין באוה"ח בסוף הפרשה שעמד ע"ז.

ולהנ"ל י"ל, שבדוקא משום שנתן ליוסף חלק יתירה על ירושתו יותר משאר האחים, וגם נתן לו ברכות מיוחדות לאפרים ולמנשה, לכן זה נראה כאילו עשה כן על חשבון האחים, ולכן עשה כן בסתר כשרק הוא ויוסף היו שם אבל שאר השבטים לא היו שם, וכאילו יש איזה קנוניה בין יעקב ויוסף כנגד שאר האחים, ובדיוק כמו שהוא ורבקה עשו קנוניה כנגד יצחק ועשו, ולכן להוציא מלב הטועים חזר ושנה להם בדיוק מה שהסכים עם יוסף, ועשה את כולם שותפים לאותו ציווי, וכולם אחראים לקבורת יעקב, אע"פ שבאמת ידע שלמעשה יוסף יהיה זה

ויחי תשפ"ב שלום רב – בסוף ימיו קורא יעקב את כל בניו ביחד ומברך אותם בפומבי ובצבור, אבל כל אחד עם ברכתו המיוחדת, וליוסף הוא אומר כמה פסוקים של ברכה, ומסיים ברכת אביך גברו על ברכת הורי עד תאות גבעות עולם וגו', ולפי פשוטו של מקרא פירש"י שיעקב אומר ליוסף שהברכות שברכני הקב"ה גברו והלכו על הברכות שבירך את הורי, לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי עולם כו' שנאמר ופרצת ימה וקדמה מה שלא אמר לאברהם וליצחק כו' וכל אלו תהיינה לראש יוסף, וכל זה חיובי, שהרי הברכות הם בלי סוף. ולפ"ז תרגום תאות גבעות עולם הוא עד קצות גבעות עולם מלשון והתאותם לכם לגבול קדמה. זה פשוטו של מקרא, וכן פירש רשב"ם, וכע"ז בספורנו.

אבל אח"כ הביא רש"י שאונקלוס תרגם "דחמידו להן רברביא דמן עלמא", והנה בתרגום יונתן (שלא הובא ברש"י) פירש "שחמידו להין רברבני עלמא ישמעאל ועשו וכל בנהא דקטורה", כלומר שכל הברכות של הורי אברהם ויצחק שהבנים האחרים שלהם תאוו וחמדו אני קבלתי במקומם ואני מעביר אותם לך, וזה גם דבר חיובי, ובודאי סביר שלזה כיוון גם אונקלוס. אבל רש"י עצמו פירש כוונת אונקלוס באופן אחר, שתאות עולם הוא אמנם לשון תאוה וחמדה [כמו שתרגם יונתן], אבל גבעות עולם הוא לא עשו וישמעאל אלא "לשון מצוקי ארץ והם הברכות שחמדתן אמו והזיקתו לקבלם עכ"ל, והיינו שהוא הוכרח לקבל את הברכות משום שאמו רבקה חמדה את הברכות. ומשמע לי שהפשט הזה של אונקלוס לפי הבנתו של רש"י [וכן בדע"ז] הוא ממש להיפך שיעקב אומר ליוסף שברכות אביך (הברכות שלו, שהוא נותן עכשיו ליוסף) גברו על ברכות הורי, והיינו משום שהברכות שלהם הוא מתאר בלשון תאוה וחמדה, שזה לשון שלילי, שרבקה חמדה את הברכות, והיא הכריחה את יעקב לקבלם. וממשמעות הלשון נראה שאתה מקבל את הברכות ממני לא משום שאני מכריח אותך נגד רצונך לקבל אותם כמו שהיה אתי, והיינו שיעקב אומר לו מה שקרה כאשר לקח את הברכות מעשו שיעקב לא רצה לעשות מה שעשה אלא שהכריחתו אמו לעשות כן, ועכשיו בסוף ימיו כאשר מסתכל יעקב על ימי חייו, הוא מזכיר את האירוע הזה באופן שלילי כאילו זה לא היה דבר טוב והוגן.

אבל הסתפקתי בהבנה זו עד שראיתי בכלי יקר, שאמנם לא מזכיר את אונקלוס ואת רש"י אבל מדעת עצמו הוא מפרש את הפסוק כך וז"ל כי הברכות שקבלתי ע"י אמי היו בעקבה ורמיה וכמילתא דטמירתא מפני עשו, אבל ברכת אביך שנטל הבכורה מן האחים ונתנה לך, היינו נתינה גלויה ומפורסמת עד תאות גבעות עולם כו' ומכל מקום אתה יכול להתפאר בהם כדבר המונח במקום גבוה על הראש הנראה לכל, לאפוקי ברכת הורי הוכרחתי להכחישם ולומר לא נתקיימו בו ולילך בהחבא מפני עשו אחי עכ"ל, ומבואר שבסוף ימי חייו התחרט יעקב על שהוצרך לקחת את הברכות מעשו במרמה, כמו גנב שמתחבא פן יתפס, וכל הזמן הוא מתבהל שמא ייתפס, והוא מברך את יוסף שזכה לברכה מפורשת בפני כל עם ועדה, ובלית מאן דפליג, ולכן סיים ולקדקד נזיר אחי, כלומר אין לו מה להתבייש מלפני אחיו עם הברכות שהוא מקבל, שכולם מסכימים לזה, והנה

שיקיים את הצוויי משום שיש בידו היכולת¹.

ואפשר שלכן כאשר שאל פרעה את יעקב כמה ימי שני חיך, מוסיף לו יעקב שימי שני חייו היו מעט ורעים, וזה דבר נדיר בתורה, והרמב"ן תמה לא ידעתי טעם הזקן מה מוסר הוא שיתאונן אל המלך, ובדע"ז הביא מהמדרש שזה נחשב טענה על יעקב שא"ל הקב"ה אני מלטתין מעשו ולבן, והחזרתי לך דינה, גם יוסף, ואתה מתרעם על חיך שהם מעט ורעים וכו'. אבל כמדומני שאפשר לומר שכוונת יעקב בזה להדגיש שכל ימיו היו מלא מכאובים וצרות, משעת חירום אחד למשנהו, ולא היה יכול לישב בשלוה, לדעת יעקב בסוף חייו כל זה בא לו משום מה שקרה עם עשו ע"י הברכות, שמזה הרגיש יעקב שחייו היו מעט ורעים, שהרי רק בגלל זה הוצרך לברוח מהבית ולגור אצל לבן, ושם הרי סבל הרבה, ולא רק זה אלא שהחליף את נשותיו, וזה הרי גרם לכל הסבל שהיה במשפחת יעקב לאורך השנים, שהרי כל מחלוקת האחים עם יוסף תלויה בזה, וכן מעשה ראובן נבע מזה, ובגלל זה יעקב לא היה יכול להתקשר עם יוסף למשך עשרים ושנים שנה, ולכן השקפתו בסוף ימיו היא שכל ענין הברכות שהוא חשש מזה מאד ואמר לרבקה "והבאתי עלי ברכה ולא קללה", זה נתקיים, שכל חייו הוא קללה ולא ברכה, ואף שבאמת אמרה לו רבקה "עלי קללתך בני", והגר"א הסביר שעלי זה ראשי תיבות ע'שו ל'בן י'וסף, אבל בסוף חייו רואה יעקב שאכן כל אלו היו צרות גדולות עבורו, ואמנם פשוט שהקב"ה עזר לו ובסופו של דבר זה הסתדר, אבל עכ"פ חייו היו מעט ורעים, ולכן כאשר הגיע הזמן ליתן את הברכות לשבטים וליוסף הוא הדגיש וחזר והדגיש שבדוקא אינו רוצה שכך יהיו הדברים. ואפשר עוד, שלא רק שהבין יעקב את זה בסוף ימי חייו, אלא מיד לאחר המעשה, כשהוצרך לברוח ולישב בגלות לבן כל הימים, מיד התחרט מכל האירוע, והיה מקווה שמא יעלה בידו לתקן את המצב, כי הוא באמת לא הרגיש שזה מה שהקב"ה רצה ממנו, ועכ"פ היה מסופק אם זה באמת מה שהוא צריך לעשות. ועיין בב"ר בפרשת תולדות שיעקב עשה את מצות אמו "אנוס, כפוף, ובוכה", כלומר הוא לא הסכים עם כל המהלך, ולכן לא כתוב וימהר או ותרץ כמו שכתוב אצל רבקה או אצל אברהם, כי באמת היא קיוה שזה לא יבוא לידי פועל למעשה.

וגם אפשר שמכיון שיעקב הרגיש שהוא לא היה ראוי לקבל הברכות, לכן הוא מקבל על עצמו קבלה גבוהה מאד לקבלת חסד ה', שהרי לאחר שהבטיחו ה' שהנה אנכי עמך ושמרתין בכל אשר תלך והשיבותך אל האדמה הזאת, תשובת יעקב היא אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, ושכתי בשלום אל בית אבי, כלומר אם הקב"ה יתן לו את כל הדברים האלה, אני לא רוצה מתנה, אני לא רוצה נדבה, אז אני מקבל עלי והיה ה' לי לאלקים, ה' שהוא מדת הרחמים אני מקבל את זה רק בתנאי שהוא יהיה לי לאלקים, וכמו שפירש ספורנו: אז יהיה ה' לי לדיין אם לא אעבדהו בכל כחי כו' כלומר הנני מקבל עלי מעתה שהקל יתברך המרחם, יהיה לי לאלקים ויתנהג עמי במדת הדין, עכ"ל. והיינו שיעקב לא רצה מתנות, הוא לא רצה מתנות מלבן, הוא עבד בשביל כל פרוטה, והוא לא רצה מתנות מהקב"ה, אם הוא

מקבל משהו מה' זה תמורת הנהגת מדת הדין, הוא צריך להרויח כל פרוטה, וכל מתנה, וכל סייעתא דשמיא שהוא מקבל. וזה פלא, שמדוע יקבל על עצמו מדת הדין, הרי כמעט שא"ל לחיות ע"פ מדת הדין, והקב"ה עצמו העיד ע"ז ושיתף מדת הדין עם מדת הרחמים, ומדוע שיקבל יעקב על עצמו דבר כזה. ונראה כנ"ל, שמכיון שהרגיש שהברכות באו לידי שלא כהוגן, ובדרך רמאות, ממילא לא רצה לקבלם אא"כ באמת זה מגיע לו, ואי אפשר לדעת אם הם באמת מגיעים לו אא"כ הקב"ה יתנהג עמו במדת הדין.

וזה מסביר לנו באמת מדוע היו חייו של יעקב כ"כ קשים, מעט ורעים, ולכן הוא אינו יכול לשבת בשלוה כלל, כי אם מתנהגים מן השמים עם האדם במדת הדין אז אין שום מקום לטעות אפילו קטנה, אז אפילו אי מסירת דינה לעשו נחשבת טענה עליו, ואם הוא מאחר את הנדר אז הוא מקבל עונש מידי, ואם הוא אומר מי אשר תמצא את אלהיך לא יחיה, כל שיחה ושיג, כל הגה היוצא מפיו וכל תנועה הקטנה ביותר, יש לזה חשבון בלי רחמנות, אין שום רחמים, אפילו אם הוא אומר מעט ורעים וגו', גם זה לטענה נחשב, כל דבר זה טענה עליו, אין שום מקום להזדמנות חוזרת, זה סוג חיים שאנו בכלל לא משיגים, אבל זה היה התנאי של יעקב עם הקב"ה בגלל שלדעתו הוא עשה טעות בזה שהקשיב לרבקה ולא ליצחק. כ"ז נכלל במה שהוא אומר ליוסף ברכות אביך גברו על ברכות הורי, וזה דבר נפלא.

והנה לכאורה יש להקשות על כל זה, מה שיך לומר שיעקב התחרט על זה שלקח את הברכות, הלא לכאורה מה שעשתה רבקה זה צודק במאה אחוז, וכי מגיעות הברכות לבריון כמו עשו? וכי יש בכלל לדמות בין יעקב ועשו עד שנחשוב שאולי שיך שיצחק צודק ורבקה עשתה טעות? איך יכול יעקב להסתפק בזה?

וזה אין לומר שמכיון שרואים אנו שהצליח יעקב לקחת את הברכות מעשו בהכרח שכך רצתה ההשגחה ומה יצא הדבר, ומה גם שאונקלוס תרגם שרבקה אמרה ליעקב שהיא אומרת לו לעשות כן משום שכן קיבלה בנבואה? הרי שלהדיא כך היה ציווי ה'? אבל באמת זה אינו, דהמעין באונקלוס יראה שלשונו הוא "עלי אתאמר בנבואה דלא ייתון לוטיא עלך" כלומר כלפי מה שאמר יעקב והבאתי עלי קללה ולא ברכה, לזה אמרה רבקה שלא יתקלל, וזה אמנם נכון, שיצחק לא קללו כאשר נודע לו שהוא רומה, ואדרבה אמר גם ברוך יהיה, וע"ז באמת היה נבואה, אבל לא מצינו באונקלוס שהיתה נבואה ישירה לרבקה שתצוה ליעקב לרמות את יצחק.

ועוד, שאפילו הנבואה שקיבלה רבקה כמש"כ אונקלוס, נראה שלא היתה נביאה ישירה, כי ברשב"ם ובחזקוני איתא שלא קיבלה נבואה מיוחדת ע"ז אלא שסמכה על הנבואה שקיבלה משם בזמן הריונה שרב יעבד צעיר, וסברה שמכיון שהנבואה היא שעשו ישתעבד ליעקב, בהכרח אין ממה לחשוש, אבל באמת פירוש המלות של ורב יעבד צעיר לא ברור היטב מי יעבוד למי, עיין בראב"ע שם ובפירוש אבי עזר על הראב"ע, וכן באוה"ח, שיש בזה כמה פירושים, ולא ברור אם הצעיר יעבוד לרב או איפכא [וגם י"ל שמכיון שמכר בכורתו ליעקב, א"כ

שבטים היוצאים ממנו אפרים ומנשה ומפני זה הזכיר שני פעמים בן פרת וכו', עיי"ש עוד, הרי שגם את נקודה זו הזכיר בפומבי ובצבור.

1. וגם זה שחילק את יוסף לשני שבטים ושיהיה לכל אחד חלק בא"י, גם זה רמז באומרו בן פרת יוסף בן פרת עלי עין, ופירש רב"ח וזה רמז לשני

הצעיר נהיה הרב, וא"כ רבקה פתרה את הנבואה כפי הבנתה, וכפי שיש רשות לנביא לפתור נבואה שהוא מקבל, אבל לא דוקא זה הפירוש הנכון בדברי ה'.

וזה אין להקשות שמשמע שזה היה רצון הקב"ה מהא שהביא רש"י מחז"ל שטעם סומתו של יצחק בכדי שיקבל יעקב את הברכות, דבר זה הביא רש"י מהתנחומא, ולפי זה באמת משמע שזה היה רצון ה' שכך יעלה הדבר, אבל למעשה רש"י הביא שני ביאורים אחרים בסומתו של יצחק, או משום שנסתמא עיניו בשעת העקדה או משם עשן של נשות עשו, ובחז"ל איתא שיצחק נעשה בסומא משום שאהב את עשו וקיבל שוחד, הרי שבודאי לפי הביאורים האחרים, אין לנו שום ראיה לרצונו האמיתי של הקב"ה למי ילכו ברכות יצחק הנועדות לעשו.

ומה שהקשינו שאין שייך שהברכות ילכו לעשו ולא ליעקב, ואין שייך שיצחק יטעה בזה, הנה דעת הרבה מפרשים שבאמת יצחק טעה בזה ודיברנו ע"ז בהזדמנות אחרת,³ אבל באמת א"צ לומר כן, דבאמת היה ליצחק תכנית מיוחדת אין לחלק את הברכות בין ליעקב ובין לעשו, דהנה מצינו שלאחר שלקח יעקב את הברכות בפרשת תולדות והוצרך לברוח קרא יצחק ליעקב וצוהו ליקח אשה מבנות לבן, ואז הוא מברכו "וקל שקי יברך אותך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגריך אשר נתן אלקים לאברהם", ופירש"י שזהו ברכת ואעשך לגוי גדול. וזה בעצם הברכה שהשי"ת מברך את יעקב כשהוא חוזר מארם, "פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלצין יצאו ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך אחרך אתן את הארץ". הוא מברך אותו בברכת אברהם, שיהיה לו בנים, ושיירש את א"י.

ונראה לי מזה, דודאי ידע יצחק בדיוק מה הוא רוצה ליתן ליעקב, והיינו שהוא רצה ליתן לו את ברכת אברהם, כי הנה יצחק הוא זה שקרא לעשו ואמר לו שהוא הולך לברך אותו קודם שימות ולכן עליו להכין בשבילו גדי עזים, ואמנם חשב יצחק שעשו הוא זה שבה ויברך אותו, אבל כד נעין נראה שהוא לא בירך אותו בברכת אברהם, שהרי ברכת אברהם היא על בנים

2. והנה מאחר שחשש יעקב ואמר והבאתי עלי קללה ולא ברכה, אמרה לו רבקה עלי קלתך בני, ולפי מה שביארו רוב הראשונים היא לא מתכוונת שלא תהיה כאן קללה כלל, כי בטח יש כאן קצת סיכון, אלא היא אומרת עלי קלתך בני, כ"כ בדע"ז ובחזקוני (בפירוש א'): פירוש לא יקלל אותך כי אם אותי שכן דרך העולם כשהילדים עושין שלא כדת שמקללין אביהן ואמן ואומרים שזה גדל, וכע"ז בספורנו: עלי להכנס תחתך אם תארע לך קללה כמו שאז"ל (סנהדרין מח ב) שעשה שלמה שקבל עליו קללות יואב והשיגוהו, ומזה שדימה הספורנו ענין יואב ושלמה לענין רבקה שהיה כאן סכנה ממש, שהרי אצל שלמה אכן הם אירעו שכל הקללות שקילל דוד יואב לאחר הריגת אבנר אכן נתקיימו, ועיין גם באזה"ח שהקשה מדוע הוסיפה "בני" הרי היא מדברת אליו, וביאר שהוכרחו לומר עלי קלתך בני שמכיון שיעקב אמר והבאתי עלי קללה ובלא ברכה, וקללת חכם אפילו על תנאי היא באה, לכן הוכרחו לקבל על עצמה את הקללה שאל"כ זה יכול לפגוע בבנה, ולכן פירוש הכתוב הוא שעלי – קלתך בני, כלומר הקללה שאמר בני היא עלי, הרי שיש כאן סכנה של ממש. ואף שלא מצינו שנתקללה רבקה קללה של ממש, אבל לעיל בפרשת וישלח [לה-ח] ותמת דבורה מינתק רבקה, שקבלו חז"ל שבאמת מתה רבקה אבל העלימה התורה את מיתתה כדי שלא יקללו הבריות כרס שיצא ממנו עשו, וביאר שם הרמב"ן ור"ב"ח שמיתתה של רבקה היה הפך ממיתתה של שרה, שבעוד אצל שרה כל העולם בא לספור ולשרה ולבכותה, וזה היה לוייה מכובדת עד מאד, אבל אצל רבקה היתה לוייה

"יפרך וירבך והיית לקהל עמים, לרשתך את ארץ מגורך", אבל הברכה שהכין יצחק בשביל עשו זה ברכה אחרת לגמרי – ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירוש, יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים הוי גביר לאחיך וישתחוו לך בני אמך, זה ברכה אחרת לגמרי, שהכין יצחק בדוקא לעשו משום שהוא ידע בדיוק מי הוא עשו ואין לברכו, ומאיה טעם שיהיה החליט יצחק לברך אותו, אבל זה ברכה מיוחדת מיועדת דוקא לעשו ואף פעם לא נועדה ליעקב, והיינו משום שליעקב נועדה ברכה אחרת, ברכת אברהם, ברכת רוחנית, זרעא חיא וקיימא, רוחניות של ארץ ישראל, מלכים ממך יצאו, זה ברכה שונה לגמרי שבדוקא רצה יצחק שיעקב יקבל אותה וכמו שבאמת הוא נתנה לו קודם שעזב את א"י בדרכו ללבן.

ונמצא לפי זה שבאמת מה שרבקה אמרה ליעקב לקחת את הברכות, אף שבשעת מעשה זה היה נראה כמהלך הנכון, שהרי יעקב הוא זה שמגיע לו הברכות, אבל אפשר שהסתפק יעקב שזה היה באמת טעות, כי באמת הברכות האלו נועדו לעשו ולא ליעקב, ואכן יעקב לא רצה לעשות את זה אלא שחזקה עליו מצות אמו. ועיין עוד בב"ר שיעקב מחה לאמו שאינו רוצה לעשות את מהלכה משום שהוא מפחד שאם יודע ליצחק שהוא מרמהו אפילו ברכה אחת לא יקבל, ופירש מהרז"ו כמש"כ לעיל, שהברכה האמיתית של יעקב היא ברכת אברהם, ויעקב ידע שזה באמת עתיד ומיועד לו, אבל פחד שיאבד את זה אם יקח את הברכות המיועדות לעשו, והן הן הדברים.

ולכן באמת כאשר ראה יצחק שנפל בפל ונתן את ברכות עשו ליעקב, הוא באמת חרד חרדה גדולה עד מאד, הוא באמת התחרט על זה, ואף שאמר גם ברוך יהיה, ביאר הרמב"ן שאמר כן "על כרחי, שא"א לי להעביר הברכה ממנו" אבל באמת לא רצה שהברכה הזו תינתן ליעקב, כי היא ברכה מיוחדת לעשו, ולכן אמר בא אחיך במרמה ויקח ברכתך, כלומר הוא הסכים עם עשו שמה שעשתה רבקה ויעקב היה מרמה, ועשו אמר שזה השם שלו יעקב, משום שויעקבני זה פעמים, ובסופו של דבר הוא נותן לו את אותו הברכה בערך שכבר נתן ליעקב, משום שבעצם היא הברכה של עשו, אבל ליעקב הוא נותן את ברכת

באמצע הלילה בלי שום משתתפים, כי אברהם מת, ויצחק היה סומא כלוא בבית, ויעקב היה בדרך, ועשו שנא אותה ולא הלך להלויה, ואם היו הבריות שומעים על מיתתה היו מקללים אותה שמהכרס שלה יצא עשו, כלומר כאילו זה פרי כל עמלה, וזה פלא שהרי היא אהבה את יעקב ומחמתה הוא קיבל את הברכות ובודאי היא לא גאה בבנה עשו, אבל אעפ"כ זה אולי הקללה שקבלה על עצמה, שהרי עשתה דבר נורא מדעת עצמה, ולבסוף זה לא היה מה שרצה יצחק, ואולי גם מה שלא רצה ה', כך י"ל בביאור כל הענין התמוה הזה.

וראוי לציון שכאשר מקבל יעקב את הבטחת ה' בתור תנאי זה, הוא אומר ושבתי בשלום אל בית אבי, אבל לא מזכיר את אמו, ואכן באמת כן היה ששב בשלום אל בית אביו, אבל זה כבר לא היה בית אמו, שהרי רבקה נפטרה קודם ששב.

3. ולפום ריהטא יצחק לא ידע מה הוא עושה, כי הרי היה עור בעינו, וגם לא השכיל להבין את עשו, וכבר רבו בזה המפרשים זה אומר בכה וזה אומר בכה. וראוי לציון שישנם עוד מדרשים האומרים להדיא שיצחק נענש ונהיה סומא משום שלקח שוחד, והשוחד יעור עיני פקחים (תנחומא), או משום שהסתכל בצלם דמות רשע (גמרא מגילה כח), או משום שכל המעמיד בן רשע או תלמיד רשע סוף שענינו כהות, הרי שלדעת חז"ל יצחק טעה ברצונו ליתן הברכות לעשו, וע"ז חלקה רבקה, שבודאי צדקה. ומהלך זה בודאי הוא פשוטו של מקרא.

אברהם כמו שמוסר לו בסוף הפרשה.

ונמצא לפ"ז שמה שעשתה רבקה, ויעקב תחת לחצה, היה באמת טעות לפי דעתו של יעקב. ולכן כאשר חוזר יעקב לא"י לאחר עשרים ושנים שנה ורוצה להפגש עם עשו ולהשלים אותו, הוא באמת מודה לעשו שהברכות שהוא לקח לא שייכות לו [וגם רש"י מביא על הפסוק "גרת"י שיעקב אומר שהברכה לא נתקיימה בו], ולכן הוא לוקח אלפי בהמות ועדרי עדרים וכו', ואמנם הוא עושה את זה בתור מנחה, אבל עיקר הכוונה הוא שהוא באמת מחזיר את הברכות לעשו, ולכן הוא אומר קח נא את ברכתי אשר הבאת לך, וזה משחק מלים, שברכתי זה מנחתי כמו שפירש"י, אבל ביסודו כל העושה הזה הוא משום הברכה על גשמיית שקבלתי מיצחק שלא כהוגן, ולכן הוא רוצה להחזירה לו לעשו, והוא מודה בטעות של כל המהלך, ונמצא דלאחר הכל יצחק הוא זה שצדק ולא רבקה, ולכן באמת חשש יעקב מזה.⁴ [ואולי שהיה ירא מפני החטא, היינו החטא של רימוי אביו, אמנם רש"י לא פירש כן].

ונמצא שהיתה מחלוקת בין יצחק ורבקה לגבי הברכות, ויעקב חשש והסתפק בזה, ולכן אף שעשה מתחילה כפי ציווי אמו, אבל בסופו של דבר נשאר יעקב בספיקו, ורצה להחזיר את הגלגל אחורה ולהחזיר את הברכות לעשו. ובדאי מכיון שהקב"ה שולט בעולם, והוא עושה מה שהוא רוצה, בודאי הוא גלגל שאפילו הברכות האלו יתקיימו ביעקב, כי זה רצון ההשגחה, אבל עכ"פ זה לא פותר את יעקב שחשש לחטא, לראות מה הוא יכול לעשות בכדי שהוא ישאר תמיד "אמת ליעקב" בלי שום פשרה באמיתותו.

והנה בפרשת וישלח כאשר יעקב חוזר לא"י וה' נראה אליו ואומר לו ששוב לא יקרא יעקב כי אם ישראל, וכבר הקשו המפרשים שהרי זה נאמר לו מקודם כבר ע"י המלאך, אבל כאן הקב"ה חוזר ע"ז באופן רשמי ומכנהו ישראל ולא יעקב. וגם צ"ב מה בדיוק החילוק בין שם יעקב לשם ישראל, והלא העיקר היא מה מהותו של האדם, ולא חשוב כ"כ מה השם שקוראים לו. גם אנו רואים שלמעשה נשארו שתי השמות, שלפעמים נקרא יעקב ולפעמים ישראל, אבל למעשה בניו לדורות נקראים בשם בני

ישראל ולא בשם בני יעקב.

ונראה, שמיד לאחר שינוי השם מיעקב לישראל, הקב"ה מברך אותו פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלצוך יצאו ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך אחריו אתן את הארץ. והנה צ"ב מדוע מגיע לו עכשיו ברכות אלו, מדוע נותן לו ברכות על ילדים ועל א"י, שזה לכאורה לא שייך לכאן שהרי הבטיח לו כל זה כבר פעמים.

ואפשר שמה שאמר הקב"ה לא יעקב יקרא עוד שמך כי אם ישראל, זה משום שהשם יעקב קשור ומעונב עם מה שאמר עשו – אולי בצדק – הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים, את ברכתי לקח והנה עתה לקח ברכתי, וכל זמן שיעקב סבר שאכן זה היה הדבר הנכון אז נשאר שמו יעקב, אבל עכשיו שיעקב עצמו הסתפק באמיתות המהלך, אמר לו הקב"ה שצריכים לשנות את שמו מיעקב – המרמז מרמה ועקביות – לשם ישראל – ששורש שם ישראל זה "ישר" "אל", הישרות של יעקב, האמיתות של יעקב, זה מה שהוא צריך ליקרא, כי השם הקודם שלו נתלכלך ושוב אינו ראוי שיקרא יעקב, ולכן אנו לא ידועים בתור בני יעקב, אלא אנחנו נקראים בני ישראל!

ובאמת אף שאין אנו יודעים זה בבירור, אבל יסוד האנטישמיות שאנו סובלים בו עד היום הזה הרי מקורו הוא בסיפור הברכות, שהרי כן כתוב בפרשת תולדות וישטם עשו את יעקב על הברכות אשר ברכו אביו, ולכאורה ההלכה שעשו שונא ליעקב שורשה היא בזה, ואף שמסרו לנו רבותינו שהרי סיני נקרא כן משום שמשם ירדה שנאה לישראל, אין זה סתירה לזה, כי עד שבחר הקב"ה בעם ישראל להיות עם סגולה, וראה כל העולם איך שהשכינה יורדת ממרומים ומתקשרת עם בני ישראל בהר סיני, א"כ עדיין לא היה ברור היטב מי זכה בברכות בהיקף עצמאי ויחודי, כלומר הקשר בין הקב"ה ובין ישראל לא היה ברור ונודע לעולם כולו עד מעמד הר סיני, ורק שם התברר להדיא שרק עם ישראל הוא עם סגולה ולא שאר האומות, וזה קיום הברכות שנתן יצחק ליעקב, ולכן מזה ירדה השנאה לכל העולם, אבל השורש והמקור בודאי שייך שהוא ממה שקרה בזמן שלקח יעקב את הברכות מעשו בזמן האבות!

בכל הגשמיית, ולכן אני מחלק את המחנה לשנים, כלומר מחנה אחת לעשו ומחנה אחת ליעקב, וזה דבר נפלא. וכנראה זה יסוד שעיר לעזאזל, וכמו שפירש הרמב"ן בפרשת אחרי מות בשם הב"ר ונשא השעיר עליו זה עשו שנאמר הן עשו אחי איש שעיר, את כל עוונתם עונות תם שנאמר ויעקב איש תם, והיינו שכאן הקריב יעקב את כל עושרו בתור שעיר לעזאזל, זה שוחד לשטן, שיקח את כל הגשמיית שלנו, ולכן מקדים הפסוק כל האירוע בתיבות וישלח יעקב מלאכים – ארצה שעיר, וכן מסיים את כל הסיפור – עד אשר אבא אל אדני שעירה, ודו"ק היטב בכל זה.

4. וא"ש טפי לפ"ז פירושו של המלבי"ם ריש וישלח שקודם הפגישה עם עשו חלק יעקב את המחנה לשני חלקים, ולפי פשוטו זה תמוה שכאלו יעקב מוותר על חצי של משפחתו, וגם איזה מין הכנה למלחמה הוא זה, וגם מדוע באמת לא קיים את תכניתו, אבל לפי המלבי"ם א"ש ששתי המחנות היו שבאחד היתה כל משפחתו, כל העתיד שלו, והב' היו כל הבהמות והרועים, הגשמיית, ותקוותו היתה שיבוא עשו על המחנה האחת, בלשון נקבה, המחנה של הגשמיית, ויקח אותו, וממילא הוא ישאיר את המחנה השני לפליטה, משום שלא איכפת לו כלל על רוחניותו של יעקב, ולפמש"כ כאן הכוונה בזה שכאן אומר יעקב לעשו שאין רצונו